

**SHIMOLIY AFG'ONISTONDA XX-ASRGA QADAR AHOLI ORASIDA
FOYDALANILGAN TAQINCHOQ VA UY JIHOZLARI MADANIY MEROS
SIFATIDA**

Mirvays Turk

*Afg'oniston fuqarolarini o'qitish
ta'lim markazi talabasi.*

To'rayeva Sayyora Baxtiyorovna

*Afg'oniston fuqarolarini o'qitish
ta'lim markazi katta o'qituvchisi.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada Shimoliy Afg'onistonda XX-asrga qadar aholi orasida ishlatilgan taqinchoq va uy jihozlari haqida bahs yuritiladi.

Kalit so'z: Oltin tirsak, Chamkli, Sulola va tayanch, Munchoqli ko'z, Chambus, Kigiz, yigiruv, o'rmak, plyus, moki.

Tilla lab bo'yog'i. Uchburchak, kvadrat, yumaloq, sodda va gavhar shaklida yasali, peshonaga va qosh orasiga botiq zanjir bilan osiladi. Ayollar va qizlar uni to'y va bayramlarda kiyishadi. To'rtta tilla gul: Bu burunning bezagidir, unga kichik va kalta tayoq o'rnatilgan va uning uchida zumrad, yoqut va hatto olmosdan iborat qimmatbaho toshlar o'rnatilgan. Ba'zan to'rtta gulda nozik va chiroyli zanjirlar o'rnatiladi.

Oltin tirsak. Bu bezak ayollarning ko'krak va bo'yinlarini bezatadi. Buyurtma bo'yicha har xil turdagi ishlab chiqariladi va bo'yinning orqa tomoniga zanjir bilan o'rnatiladi va ko'krakiga o'rnatiladi.

Chamkali. O'tmishda kumushdan yasalgan eski bezaklardan biri. Ba'zi boy odamlar ba'zan juda qadimgi va chiroyli bo'lgan oltin romashka yasashadi. Chamkali hali ham ba'zi hududlarda mashhur.

Sulola va tayanch. Bu ikki zeb-ziynat ham bo'yniga osilgan bezaklardir. Bular ayollarga juda yoqadi.

Munchoqli ko'z. Bu bezak zargarlik buyumlari qo'yilgan laganga o'xshaydi va noaniq ko'zga o'xshaydi. Oltinning jilvasi ham bezak maqsadida qo'llaniladi, o'sha paytgadi odamlarning fikricha, uni kiygan kishiga afsus bilan qarasa, hasadgo'y tomoshabin ziynatlanib, ko'z og'rig'ining zararini boshqa tomonga burib, daf etayotgandek tuyuladi; Ya'ni, fikr cheklanmagan.

Terilik turlari.

Chambos. Sevimli yurtimiz ahli qadimdan charm shippak kiyishga odatlangan bo'lib, ularning bir turi chambosdir. Chambos uzun oyoqlari, yumshoq va qalin tagliklari bor, paypoq va oyoqlari bilan qoplangan; Shu sababli, u oyoqlarni sovuqdan, issiqdan va boshqa tashqi zararlardan, masalan, tosh, yog'och, tikan va boshqa narsalardan himoya qiladi. Shu boisdan ham ertalabdan kechgacha mehnat qilayotgan dehqonlar, tog'u tekisliklarda doim echki-qo'ylarini qidirib yurgan cho'ponlar uchun chambus juda foydali.

Moki. Moki shippaklari sigir, echki yoki qo'y terisidan ham tikiladi. Uning poyalari chambusdan qisqaroq va tasmasi yo'q. Ba'zan uni bezash uchun poyaga gullar va kurtaklar tikiladi.

Chapli (poyabzal). Chapli asosan vatanimizning tropik mintaqalari aholisining poyabzali hisoblanadi. Uning tanasi ikki qavatli teridan qilingan. Boshi to'rtining har ikki tomonida nozikroq charmdan qilingan bo'lib, oyoqning barmoqlari ham, kar tomoni ham ochiq bo'lib, oyoqlar qizib ketmasligi va terlashi sezilmaydi va orqa tomondan ikkita kamar va toka bilan yopiladi.

Kigizli etik. Mamlakatimizda kigizli etik "Muza" deb ham yuritiladi. Kigizli etish kiyish azaldan targ'ib qilingan. U asosan kiyik terisi, echki terisi va boshqa terilar bilan bezatilgan bo'lib, uni chavandozlar va matbaachilar kiyishadi. Sayqallangan teri va sintetik teridan yasalgan ba'zi etiklarning tarkibida uy hayvonlari terisi ham bor, bu ko'pchilik ayollar tomonidan afzal ko'riladi.

Moylash. Moylash deyarli kigizli etikka o'xshaydi. Uning oyoqlari uzun, ammo quloqlari yo'q. Moylash paypoq, tave oyoqlari va klochlilar bilan qoplangan. Mamlakatning shimoliy hududlarida, Kobulda va o'tmishda vatanimizning aksariyat yirik shaharlarida olimlar, ulamolar va boylar qishda kiyishgan.

Jinslar. Jinslar ham erkaklarning qishki etiklaridir. U yupqa mato bilan qoplangan va paypoq va oyoqlari bilan qoplangan. Jarmuk - kalta poyali moylash turi.

Payzar. Payzar oddiy charmlardan tikiladi. Seriyaning old qismida xo'roz shaklidagi kamar, karlar qismida esa Payzarni ushlab turish va kiyish uchun kamar tikilgan. Bundan tashqari, nozik teridan tikilgan hashamatli poyabzal turlari mavjud. Erkaklar poyabzallari odatda qalin va mustahkam, ayollar poyabzallari esa nozik, nozik va gulli bo'ladi. Sayqallangan ip va gul tayoqchasi bilan naqshlangan pirog tilla pirog deyiladi.

Poyabzal. Bu poyabzal duradgorlar tomonidan yog'ochdan kesiladi va oson kiyish uchun unga charm yoki tasma mahkamlanadi. Poyabzal tahorat olish uchun foydali bo'lib, hozirda asosan hammomlarda qo'llaniladi.

Yog'ochdan yasalgan tuflilar. Badaxshon darvozasida tut daraxtining po'chog'idan yoki etikka o'xshagan to'rtta to'piq etik kesadi. Bu qattiq va zerikarli oyoq poyabzali bo'lib, uni krossovkasiz kiyish qiyin. Poyabzal (etiklar): Chunki teri mamlakatimizda ko'p miqdorda uchraydi; Shu sababli, mamlakatimizning aksariyat hududlarida etik kashtasi allaqachon mashhur bo'lgan. Shaharlarda erkak, urg'ochi va bolalar butalarini tikadigan alohida sinflar mavjud edi. Kobul shahrida mashhur etik tikish darslaridan biri ko'cha yonida joylashgan edi. Uy ishlari (kiyik etik) ham faol edi.

Kigiz sanoati. Kigiz mamlakatimizdagi eng qadimgi hunarmandchilik mahsulotlaridan biridir. Qaysi biz quyida uning qurilishi haqida qisqacha gaplashamiz. Ular kigiz qilish uchun jun yigirishmaydi, avval uni oftobda yuvib quritadilar. Keyin uni maxsus yelkaga qo'yishadi, shunda uning tolalari yaxshi ochiladi va yumshoq bo'ladi. Keyin ular ranglar bilan bo'yashadi (qizil, ko'k, sariq, nok va shunga o'xshash) va undan keyin ular kigizni qo'llashadi.

Moliyaviy kigiz ustaxonasida jun qanday ko'chirilishi. Uyning hovlisida cho'g' (somondan to'qilgan gilam) tekislanib, ustiga kilim solinadi. Yupqa kigiz avval qora junni yupqa xanjar uchlari bilan kilim bo'ylab romlar orasiga o'tkazib, ustiga supurgi uchi bilan issiq suv sepib, jun tolalar yaxshi o'tirib, silliq bo'ladi. Keyin rangli junni kvadratchalar, o'rta va chekkalardagi tegishli joylarga qo'yiladi. Va bu rangli junlarga (gullarga) issiq suv sepiladi va yog'och bilan tekislanadi.

Kigizni qanday surtish kerak. Ishchi ikkala jun ham bir xil qalinlikda va hamma joyda ekanligiga ishonch hosil qilganda va gullarning nisbati to'g'ri joylarda kuzatilganda; So'ng to'rt-besh kishi bilan yerga, tizzalarini yonma-yon o'tirib, bir labdan junni asta-sekin kilimga

o‘rab, tirsaklari bilan ishqalay boshlaydilar va jun tugaguncha bu ishni jiddiy ravishda davom ettiradilar. qattiq va qattiq. Keyin Stakar uni gilam va chog‘dan ajratib, tekis joyga quritib qo‘yadi va shu tarzda namat sozlanadi.

Gilam kigizi juda yaxshi va sog‘lom bo‘lib, undan namlik, namlik va sovuqlik o‘tmaydi, shuning uchun uni gilam sifatida ishlatish inson salomatligi uchun juda foydali va revmatizmning oldini oladi.

Yigiruv va gilam to‘qish. Yigiruv sanoati qadimdan xalqimiz orasida jun, paxta, ipak, qumni g‘ildirakli, urchinli ayollar va qizlar yigirayotgani keng tarqalgan. Turli xil gilam iplaridan, gilam va gazlamalardan boshqa kiyimlar to‘qishgan. Kirpi va aylanayotgan qurilma tasvirini shu yerda ko‘rishingiz va ular haqida ma‘lumot olishingiz mumkin.

Mozor gilami. Gilamdan keyin gilam eng yaxshi gilamdir va chiroyli gullari bor. Bu gilam yuqori sifatli jun va yupqa va juda qattiq iplardan to‘qilganligi uchun qaqmayi gilam deb ham ataladi. Bu gilam dastlab Mozori Sharifda to‘qilganligi sababli u Mozor gilami nomi bilan mashhur. Ammo bugungi kunda mamlakatning aksariyat shimoliy viloyatlari Faryob, Sari Pul, Samangan, Qunduz, Taxor, Bodg‘is, Hirot va boshqa joylarda ayollar va erkaklar chiroyli Mozor gilamlarini to‘qishadi. Qolaversa, Maymana gilami, Saripul va G‘olmur gilamlari ham xuddi Mozor gilamlari kabi o‘ziga xos go‘zallik va obro‘ga ega.

Ro‘mol. Ro‘mol odatda oddiy va gulli naqshlarda ipak ip va anvildan to‘qiladi. Ayollar sharfni sharf sifatida ishlatishadi. Eng qimmatbaho ro‘mol G‘ajari (Qajar) bo‘lib, u rangi, tuzilishi va jinsi jihatidan boshqa shollardan butunlay farq qiladi.

Cho‘zilgan gilam. O‘rmak sexida yaxshi qo‘y junidan cho‘zilgan kilim to‘qiladi, bo‘yaladi. Cho‘zilgan kilim ko‘proq ilbandlarda uylar, adirlar, ayvonlar, g‘azallarni bezashda yorgan boshi sifatida ishlatiladi.

Plyus. Echki junidan ko‘proq to‘qiladigan oddiy kilim.

O‘rmak. To‘quv ustaxonasi “cho‘zilgan kilim” bo‘lib, unda yerga bolg‘alangan to‘rtta mustahkam yog‘och mixdan tashqari, uchburchak va yog‘och qaychi, suruv va buzoqlar ham bor.

Gilam to‘qish. Gilamdo‘zlik xalqimizning o‘ziga xos, nozik va qadimiy hunarmandchiligi va san‘ati, afg‘on xalqining buyuk madaniy meroslaridan biridir. Gilamdo‘zlik sanoati mamlakatimizning shimoliy, shimoli-sharqiy va shimoli-g‘arbiy viloyatlari: Jauzjon, Balx, Faryob, Sari Pul, Samangan, Qunduz, Taxor, Bag‘lon, Hirot, Bodg‘is, Farah va Nimrozda qadimdan mashhur bo‘lib, yaqinda Kobul shahridagi Vazirobod va Dasht-e Barchi mavzesida ona yurtimiz ayollari va qizlari jun, ip va ipak ipdan nozik barmoqlari bilan bejirim gilamlar to‘qishadi. global obro‘-e‘tibor va uning haqiqiyliigi xalqaro bozorlarda o‘rnatildi. Garchi bu viloyatlarda ayollar chiroyli va nafis gilam to‘qishgan bo‘lsa-da, Oqcha va Andxoy gilamlaridan tashqari eng qadimiy gilamlar qatoriga kiradi va 1977-yilda dunyoda birinchi o‘rinni egalladi. Gilamning eng yaxshi turi ipak yoki sof jundan to‘qiladigan gilamdir. Gilam ipi qanchalik yupqa bo‘lsa va bir joyda iplar va tugunlar qancha ko‘p bo‘lsa, gilam shunchalik yaxshi va chiroyli bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. https://uz.wikipedia.org/wiki/Alisher_Navoiy.
2. <https://moluch.ru/archive/335/74785/>.
3. <http://afghanpaper.com/nbody.php?id=114564>.